

- Credeți că teatrul poate să schimbe lumea?

- Desigur că nu. Se pare că nimic nu poate să schimbe lumea. Teatrul nu este decât un element al acestei lumi, cu toate coșmarurile și minunile ei. Nu cred că lumea poate fi schimbată. Ea există ca atare și nu putem face nimic în acest sens. Dar, fără teatrul, lumea ar fi altfel.

- Ați spus că teatrul este bucuria și calvarul dumneavoastră?

- Da, e adevărat, în același timp bucuria și calvarul meu.

- Ați mai spus că un artist este responsabil pentru viitor...

- Fiecare om este responsabil pentru viitor. Artistul are probabil o responsabilitate și mai mare pentru că nu trăiește numai propria existență, ci o multiplică prin creație. Asta nu înseamnă că poate să facă prea multe lucruri. Niciodată nici un spectator n-a devenit un om nou ieșind de la teatru. Dar dacă, la un moment dat, acest om a împărțit un sentiment, adică a devenit puțin mai uman decât era înainte, chiar pentru un moment, înseamnă că teatrul și-a atins scopul.

- A garanta viitorul începe printr-o muncă asupra trecutului?

- Funcția artistului este de a reînoda firele rupte între trecut, viitor și prezent; să arate că viața umană este unică și nu poate fi niciodată ruptă, că nimic nu poate fi uitat sau respins.

- La sfârșitul Claustrofobiei, spectacol creat cu elevii dumneavoastră de la Institutul de Teatru, decorul era distrus... Premoniție nefastă?

- Nu-mi place să fiu atât de pesimist cu privire la viitorul Rusiei. Tot ceea ce am făcut, nu numai în domeniul artistic, se bazează pe speranță. În numele acestei speranțe, cu o încăpățănare furioasă, analizăm și recitim propria istorie. Dimpotrivă, în absența oricărei speranțe, când unica măsură este ziua de astăzi, devine posibilă convingerea absurdă că totul e în regulă. (...) E mai bine să exagerezi primejdii decât să le ignori. În acest moment pregătesc o piesă de Andrei Platonov care vorbește despre pasiunea unui om pentru o armonie eternă care până la urmă îl va distruge. Este foarte important să vorbim despre aceste probleme. Avem întotdeauna o tendință supărătoare de a închide ochii pentru a nu vedea primejdii care amenință omul, ale căror rădăcini se află în el însuși. În felul acesta revenim la problema responsabilității față de viitor. În ce privește sfârșitul **Claustrofobiei**, important era că muzicienii, handicapați, surzi, muți, tetanizați, erau capabili să creeze muzică. Asta era esențial.

- Spectacolul dumneavoastră are ca titlu primele cuvinte dintr-un celebru discurs ținut de Stalin în iulie 1941: „Frați și surori, trebuie să luptați împotriva inamicului...” Ce i-ați spus astăzi poporului rus? Cărui scop ar trebui să i se dedice?

- Nu mă voi adresa niciodată direct poporului rus! Eu îi vorbesc prin spectacolele mele.

- ... Iar în acestea vorbiți despre speranță?

- Vorbesc mai degrabă despre dorința de speranță. O să vă răspund totuși la întrebare. Dacă m-aș adresa poporului rus, aș folosi cuvântul pocăință, aș vorbi despre necesitatea de a se pocăi. Societatea rusă nu s-a ocupat încă de această fază istorică necesară.

- Prin pocăință înțelegeți autocritică?

- Cuvântul autocritică are o conotație marxistă care nu sună bine pentru urechile mele. Și, de altfel, am trecut prin acest stadiu, desigur în viteză și într-o manieră superficială. A te pocăi nu înseamnă a-ți face autocritica în fața cuiva; e un efort de profunzime, o purificare interioară. Pocăința este un demers spiritual intim, al sufletului. E o sarcină imensă pe care rămâne să o împlinim.

Traducerea de **ANCA PLATCU**

REGIZORI TINERI, SUCCESE DE CASĂ, SPECTACOLE REPREZENTATIVE

La finele fiecărei stagiuni are loc – găzduit mereu de altă localitate – festivalul care reunește cele mai bune spectacole din țară: **Întâlnirea Teatrală Națională din Ungaria**. Dacă în anii trecuți spectacolele au fost selecționate de către o personalitate a lumii teatrale maghiare, la actuala ediție, a XVI-a, alegerea a fost făcută de către un grup de la Teatrul Național din Szeged, gazda acestor ample manifestări. Orașul de pe Tisa, care anul acesta își sărbătorește a 750-a aniversare, este renumit prin Jocurile de Vară ce se desfășoară, de peste un sfert de veac, în imensa piață din fața domului, cultivând în special genul muzical. Prin „manifestări” înțelegem programele complementare, legate de festivalul de teatru (expoziții, zeci de standuri cu cele mai recente apariții din Săptămâna Cărții, ca și Sărbătoarea saltimbancilor, „mutată” din capitală la Szeged). Noțiunea de „întâlnire” a însemnat, ca și la edițiile anterioare, vizionarea de către artiștii prezenți a tuturor spectacolelor, prilej pentru critici de a le compara, iar pentru „breaslă”, de a trage concluzii privind arta teatrală din Ungaria, acum, la sfârșit de secol.

Anul acesta, între 8 și 15 iunie, s-au adus și spectacole care, deși nu ating nici măcar un nivel artistic mediu, au fost socotite reprezentative, fie pentru că reflectă căutări ale unor regizori din cea mai tânără generație, fie pentru că arată ce înseamnă azi în Ungaria succes de casă: spectacole comerciale, lipsite de pretenții artistice. Organizatorii au amenajat un cadru ideal pentru întâlniri, în imensa sală de bal a unui vechi hotel dezafectat. În acest club al festivalului, deschis non-stop, se purtau până în zori discuții despre reprezentațiile urmărite. La discuții au participat nu numai critici, reuniți pentru a analiza spectacolele prezentate cu o zi în urmă, ci și publicul, care a putut sta față în față cu actorii principali ai diferitelor reprezentații.

Responsabilii festivalului s-au temut că nu vor avea public pentru cele douăzeci și două de spectacole convocate și că, în ciuda marilor pregătiri, lumea teatrală nu va fi suficient de interesată de eveniment. Contrar așteptărilor, publicul din Szeged a „devastat” în câteva zile casele de bilete, iar avalanșa de actori, regizori, studenți și oameni de teatru din capitală și din alte orașe, precum și invitații de peste hotare, au făcut ca sălile să fie tot timpul neîncăpătoare, organizatorii fiind nevoiți să programeze, pentru anumite spectacole, câte două reprezentații.

Cel mai bun spectacol a fost considerat, în unanimitate, **Un tramvai numit dorință** de Tennessee Williams, al Teatrului „Móricz Zsigmond” din Nyíregyháza, pus în scenă de regizorul de film János Szász. Abandonând, după cum a declarat domnia sa, „sentimentalismul” din textul dramaturgului american, caracterale piesei au căpătat mai multă forță, viața de pe scenă a devenit mai realistă și mai crudă, acționând cu o

Imagine din *Maestrul și Margareta* după Mihail Bulgakov la Teatrul Național din Szeged (regia: János Szikora)

forță aproape dureroasă asupra spectatorilor. Actrița deosebit de talentată, Judit Csoma a creat o Blanche altfel decât cea cunoscută. Tot ceea ce la ea apare ca mijloc de evitare a insuportabilei duriții a vieții – visurile, amintirile, iluziile –, la sora ei, Stella, sclavă a propriei sexualități, lipsește cu desăvârșire, existența ei fiind searbădă, lipsită de duioșie. Bărbații care lăcrimau de emoție la sfârșitul spectacolului au fost mișcați de contrastul între aceste două vieți ratate și de apariția din când în când pe scenă a două fetițe ținându-se de mână – eul pur și ingenuu de odinioară al celor două femei – și străbătând casa Kowalski, a cărei atmosferă nu era cu nimic mai brutală decât a oricărui cămin obișnuit.

Unchiul Vanea, prezentat de Teatrul „Radnóti Miklós” din Budapesta, a fost „orchestrat” și el într-un mod deosebit. Textul a fost retradus și adaptat (prelucrarea lui Géza Morcsányi fiind premiată de juriu), iar regizorul Péter Valló a dat spectacolului, desfășurat într-un decor feeric, tonul unei cvasi-comedii, în măsura în care „micile” drame ale personajelor lui Cehov (iubiri neîmpărtășite, truda inutilă de o viață, curgerea traiului prin zile cenușii), privite din afară, pot părea ridicole. Serebriakov, interpretat de András Bálint, unchiul Vanea (János Kulka), acest bărbat-copil, Elena Andreevna (Adél Kováts) sunt oameni vii, cu sânge cald, reprezentând decăderea unei civilizații, a unei anumite ierarhii de valori.

Doamnele Președinte din piesa copilului teribil al teatrului de limbă germană, austriacul Werner Schwab, sunt de fapt trei femei de serviciu care se strâng în locuința uneia dintre ele pentru a sărbători cumpărarea la preț redus a unui televizor. Cele trei actrițe, admirabilele Eszter Csákányi, Judit Pogány și Ági Szirtés, sub îndrumarea regizorului Tamás Ascher, au excelat printr-o exemplară colaborare în joc. Nu numai că personajele, bine conturate – una bigot-catolică, alta senzuală, cea

de-a treia, puțin debilă – se află pe treapta de jos a scării sociale, dar și visurile, fanteziile lor sunt tot atât de terestre.

Deși prezentat **hors concours**, trebuie amintit, ca o demonstrație de artă actoricească, spectacolul cu monodrama **Vreau liniște** de Zsolt Csalog, interpretat de studenta Facultății de teatru din Budapesta, Andrea Fullajtár, elevă a regizorului Gábor Zsámbéki. Ea „joacă” rolul unei femei de aproape două ori mai în vârstă, stând pe marginea unui podium, fără recuzită, fără parteneri, fără machiaj, doar prin intonațiile vocii și cu ajutorul mimicii, cu lumina ce se aprinde sau se stinge în ochii ei; astfel povestește, timp de o oră, viața unei femei ajunse la periferia societății. După o copilărie nefericită, o căsnicie ratată, copiii i-au fost luați, iar acoperișul de deasupra capului, vândut în timp ce se afla la spital; acum stă împreună cu un bărbat țigan orb, cu un picior tăiat de tren, trăind din cerșetoria acestuia, dormind prin gări, sub poduri, ducându-și existența de pe o zi pe alta. Limbajul este foarte plastic, iar actrița evită capcana romanțării sărăciei, dar și pe aceea a naturalismului, lăsând să se înțeleagă că, într-un anumit context social, acest lucru i s-ar putea întâmpla oricui.

Spectacolul **Mario și vrăjitorul**, dramatizare după nuvela lui Thomas Mann, a fost interesant datorită spațiului teatral creat: restaurantul micului oraș italian în care cavalerul Cippola își prezintă programul a fost „reconstruit”, astfel că publicul este servit de chelnerița din spectacol, iar magicianul își alege medium-uri pentru demonstrațiile sale și dintre spectatori. Aceștia trăiesc tensiunea dramatică în chip de participanți direcți la acțiune.

Piesa **Maestrul și Margareta**, după romanul lui Bulgakov, a fost prezentată și ea în afara concursului, de către Teatrul Național din Szeged. Spectacolul, regizat de

János Szikora, conducătorul artistic al teatrului, a deschis festivalul, fixându-i ștacheta la înălțime. Ceea ce uluiește în primul rând este decorul creat de Balázs Horesnyi: un templu neapartinând nici unei religii, fără cupolă, „un templu părăsit de Dumnezeu“, totul... pe orizontală. Privirea se focalizează în adâncimea scenei, uñdeva între nori, iar spectatorul are impresia că se află la baza coloanelor, privind în sus; pe de altă parte, această mutare a centrului de greutate face ca dimensiunii verticale să i se adauge și profunzimea.

Piesa relativ recentă a lui Slawomir Mrozek, **Dragoste în Crimeea**, este de fapt o istorie enciclopedică a secolului XX. Acțiunea se petrece într-un singur loc, în timpuri diferite. În actul I (anul 1910) pe malul mării se află vilegiaturisti, într-o atmosferă cehoviană; aluziile existente în text l-au îndemnat pe regizorul János Taub (plecat în 1981 din România, după ce a lucrat la teatrele din Timișoara și Cluj și la „Bulandra“) să-i dea o notă de parodie. În actul II, ce se desfășoară în 1928, în plină epocă proletcultistă, aceleași personaje sunt acum funcționari de partid sau de stat, turnători, poeți. Cu cât ne apropiem de zilele noastre, comedia devine tot mai amară. Ultimul act se petrece în 1990, după destrămarea Uniunii Sovietice. Mafioți sau oameni săraci, personajele de odinioară, adaptate vremurilor noi, așteaptă sosirea vaporului care să le ducă în America. Finalul înfățișează oscilația tuturor între tentația melodiei „Yankee Doodle“ și chemarea clopotelor din bisericile ortodoxe. Spectacolul Societății Thalia se bucură, până la cele mai mici roluri, de o distribuție de mâna întâi: Ildikó Bánsági, Sándor Gáspár, Károly Eperjes etc.

Variațiuni Medeea este un spectacol-colaj scris de regizorul Zoltán Kamondi pornind de la știrile din presa cotidiană despre femei care, înainte de a se sinucide, și-au omorât copiii pentru a se răzbuna pe tatăl lor, care le-a părăsit pentru o femeie mai tânără. Medeea lui Kamondi își trăiește tragedia în bucătăria unei locuințe de bloc, iar textele antice și moderne inserate (Euripide, Grillparzer, Anouilh) pornesc din subconștientul eroinei, arhetipul suprapunându-se faptului divers cotidian.

Tot o creație semi-originală este și **Cartea junglei**, musical scris de Dés-Gesztli-Békés după Kipling. Cadrul

exotic al junglei, cu liane, arbori seculari, maimuțe, lupi, urși, șerpi și alte animale, feeria și misterul nopților cu lună, muzica de caracter, mișcările specifice animalelor creează un spectacol fascinant nu numai pentru cei mici... Spectacolul are și un mesaj: alteritatea individului și apartenența lui. Eroul principal, Mowgli, nu face parte din lumea animalelor, chiar dacă a fost crescut de ele și le-a învățat limba și legile, dar nici din cea a oamenilor, deosebindu-se de ei prin tot ce a acumulat în junglă: conduita morală a regnului animal, experiența unui alt fel de a fi, înțelegerea celuilalt. Un subiect actual și universal valabil.

În ceea ce privește spectacolul comercial, comedia lui Ray Cooney **Și miniștrii calcă strâmb**, prezentată de Teatrul „József Attila“ din Budapesta, cel mai mare succes de casă al stagiunii, s-a dovedit a fi o piesă prost scrisă, cu poante ieftine, răsuflate și situații comice forțate, lacune pe care regizorul Tamás Szirtes le-a umplut cu trivialități dezgustătoare. Și totuși, publicul este extaziat, aplauzele sunt frenetice. Este clar că, pentru o anumită categorie de oameni, și azi cel mai distractiv lucru a rămas să vadă pe scenă indivizi mai proști decât ei. Triumful spectacolului dă o notă slabă și publicului, și actorilor András Kem și Robert Koltai.

Dacă vrem să completăm imaginea teatrului maghiar de azi, trebuie să semnalăm apariția marcantă, pe lângă regizorii din generația de mijloc – Tamás Ascher, Gábor Zsámbéki, Péter Valló –, a unei generații noi: Péter Telihay, Róbert Alföldi, László Hudí, Sándor Zsótér, László Keszég. O caracteristică aproape comună este că ei nu doresc să illustreze textul, ci vor să creeze un sistem complex de semne, în care textul și actorul care-l rostește devin părți subordonate unor suvoaie de simboluri. Un exemplu al deconstrucției radicale a textului teatral clasic ne-a oferit spectacolul **Pescărușul** de Cehov, în regia lui Alföldi, prezentat de Teatrul Kamara din Budapesta. László Hudí spune, în legătură cu **Romeo și Julieta**, montat de el „inspirându-se din opera marelui Will“, că „nu vrem să redăm fidel realitatea piesei, ci să deștinuim reacțiile noastre personale și imperfecte, ideile noastre preconcepute privitoare la piesă, și să le confruntăm cu noi înșine. Spectacolul nostru cercetează fenomenul numit Romeo și Julieta“.

Festivalul de la Szeged a întărit încă o dată convingerea tuturor că aceste întâlniri, organizate în câte un oraș din provincie – și nu în capitală, unde ele se pierd –, devin eveniment, sărbătoare, chestiune de prestigiu pentru localitatea respectivă. Trebuie să amintim că, din cele douăzeci și două de spectacole, unsprezece au fost prezentate de teatre din capitală, iar dintre acestea, trei de către Teatrul „Katona József“. Pentru o imagine completă, amintim că am mai văzut: **Ulciorul sfărâmat** de Kleist, **Fizicienii** de Dürrenmatt, **Vrăjitoarele din Salem** de Miller, **Îngrijitorul** de Pinter, **Titus Andronicus** de Shakespeare, **Soldații** de Z. Thury, **Simfonia de adio** de Esterházy, **Pantoful de sticlă** de F. Molnár, **Exterminare** de H. Edmunson, **Duhul pădurii** de Cehov.

La festivitatea de închidere a participat și președintele Árpád Göncz, el însuși dramaturg, sub al cărui înalt patronaj s-a desfășurat festivalul de la Szeged.

JÁNOS OBERTEN

Moment din Unchiul Vanea de A. P. Cehov la Teatrul „Radnóti Miklós“ din Budapesta (regia: Péter Valló)

